

и Метохији. Једино на тај начин појединац може да искуси пуноћу реалности, ону уједно тврду у материјалности и сакралну у сусрету са другим, да осети тескобу дешавања и лакоћу бића, јер ту се може спознати да у страхоти увек постоји и снага непрестајања ни на шта мање од најбољег.

У том сазнању лежи суштински разлог зашто епилошки део књиге садржи лестве по којим читалац мора да се успне. Када се заврши кретање по хоризонтали догађања, време је да се пође вертикалом бивања. Централно место заузима драгуљ Косова и Метохије, манастир Драганац, који и данас сведочи о истини да реалности нису искључиве и да се оне бирају својом перцепцијом, као и непрекидним послушањем и посвећеношћу Богу. Када читалац прође педесет пешачких чинова, када се жртвује зарад истине која га окружује док се истовремено скрива иза непрекидног свакодневног жамора, време је да се успне до крајњих висина. Након четрдесет степеника, читалац ће схватити да је ипак све око њега сфумато, замагљеност, илузија, осим љубави и песме⁴ којом ће након што затвори корице ове књиге моћи да настави да посматра свет. Када се читалац посвети овој заветној књизи, која је настајала више од десет година, када и сам, читајући, склопи мозаик дате приче која се пред њим налази, засигурно се неће вратити исти у своју свакодневицу, јер ће део косовскометохијске љубави непрекидно бдети над његовим срцем. Ауторка Душица Филиповић успела је да сачува привилегију осећаја за Косово и Метохију, а самим тим и пут до Истине и у томе је њена победа.

Др Луна ГРАДИНШЋАК
Научни сарадник
lunagradin@gmail.com

ЖЕЉКИНИ ПРОЗНИ МЕДАЉОНИ

Жељка Аврић, *Дан је мојао да њочне*, АСоглас, Зворник 2024

Жељка Аврић, ауторка десетак песничких књига, опробала се, у својој новој књизи *Дан је мојао да њочне*, и у жанру кратке приче. Додуше, израз „опробати се” није толико адекватан, јер у свом значењу носи – пробу, покушај да се нешто уради или створи. А ова књига је далеко од покушаја и учења, будући да су приче у њој *већ* зреле, остварене творевине, те се можемо са дивљењем запитати: како је и кад песникиња, која пише толике песме и приказе, успела да то изнедри, у ком је тренутку сазрело и на видело дана изнесено ово Жељкино несвакидашње прозно умеће?

⁴ „Све се у њеној књизи узнело до Песме” (исто, 479).

То прозно умеће уткано је у све 44 приче збирке *Дан је мојао да ђочне*. Приче нису подељене у одређене одељке, него теку једна за другом чинећи складну целину која изазива јединствен утисак. А тај утисак могао би се описати као сложеност и разноликост мисли и осећања у сажетости нарације. Или, како је још боље окарактерисао Ранко Павловић у свом поговору – „Обиље на трпези једноставности”. И заиста, књига плени обиљем тема, емоција и животних ситуација.

Прва прича у књизи је „Зграда број пет”. Описана је зграда четвороспратница и у кратким потезима њени становници. А на последњем спрату „седи изданак Z генерације и кроз VR наочари управља вишедимензионалном реалношћу”. Остаје питање ко је он. „Суверен виртуелног царства, краљ поноћи, креатор магичног позоришта? Онај који повлачи конце са почетка приче? Или, само, Неприлагођени?” Завршна реченица – „У недоумици те, поштовани читаоче, остављам до првих петлова” – призива давни манир аукторијалног приповедача, оног који се обраћа читаоцу посредујући између њега и текста.

Иако је ова прича свет за себе, може се доживети и као нека врста оквира или увода у даље приповедање. Јер, јунаци Жељкине прозе често су такви – неприлагођени, затворени, отуђени и сами, а иначе су то обични појединци са разним професијама, људи млади и стари, мушкарци и жене, породични људи или самци...

Богат је тематски слој ове књиге. Ту су разнолике животне и пословне ситуације које би се могле окарактерисати као – живљење у савременом добу. Из тих ситуација и одговора ликова извире претежно осећај усамљености, отуђења, промашаја, одређеног апсурда или гротеске. Тако прича „Изневерено очекивање”, о чиновнику који је уместо унапређења добио отказ, по ситуацији и опису помало подсећа на Чехова. Но и сама синтагма *изневерено очекивање* може се применити на атмосферу Жељкиних прича уопште, где је читалац затечен наративно-драмским преокретима који нас остављају „без даха”. Тако у причи „Деца” усамљена старица, уместо захвалности нејаког дечака, којег је спасила од разјарене руље старије деце, добија од њега презриве речи. А у причи „Љубавници” реч је о случајном сусрету бивших љубавника у чекаоници, код лекара. Нада остареле лепотице да ће је препознати и поздравити пијаниста, њена негдашња велика љубав, али и наша нада да ће се у причи нешто пријатно догодити – распрскава се као мехур од сапунице када жена наиђе на зид одбијања реченицом: „Обришите уста, госпођо. Размазала вам се шминка”.

Жељка Аврић, и у овој причи и у другим, показује умеће да изазове шок, а то постиже одабиром појединости које вешто ниже а не образлаже, као што постиже и постепеном градацијом и ефектним описима, без обзира јесу ли теме мушко-женски односи, свакодневне животне ситуације, политички мотиви или теме књижевности. Кад је о књижевности

реч, неколико прича бави се овом темом, било да су ликови у свету писања или је реч о читању, док прича „Црвенкапа на зрну грашка” доноси занимљиво поигравање жанром бајке.

„Хармсовска необичност и недореченост”, како каже Ранко Павловић, постоји такође у Жељкиним причама. Таква је „Незавршена прича”, но осећај слутње и нејасног краја и остављање могућности читаоцу да сам доврши текст постоје и у неким другим причама. А опет, неке приче одају утисак непромењивости, математичке прецизности, нарочито оне са поентом која представља промену у односу на некадашњи став, расположење или поглед на свет: „Успех”, „Савршен дан”, „Мало и довољно”. Тако у причи „Мало и довољно” млада жена жена успева да „за длаку” закочи и не удари дечака који је истрчао за лоптом.

На примеру ове приче занимљиво је видети поступак којим ауторка држи нашу пажњу максимално будном. Прича почиње реченицом, то јест мишљу жене („Опет касним”), а потом иде нарација, смењују се глаголи у брзом ритму који одговара њеној брзини спремања за посао и уласка у ауто... Све до тренутка: „Гуме су зацвилеле, аутомобил се укопао у месту”. А потом, из овог објективног приповедања следи израз „За длаку!” и кратак опис изгледа запрепашћеног дечачића. Израз „за длаку” је заправо – доживљени говор, поступак који припада једном лицу а потиче од другог. Припада наратору, а свакако потиче од жене којој се ова ситуација догађа. Из даље нарације добијамо потврду тог осећаја, јер нас објективна инстанца враћа у прошлост те жене и описује њену главну одлику, а то је да јој је и у детињству и у раној младости и после стално недостајало нешто, нешто мало: замало тројка у школи, мањак бодова за стан, умало да се уда, и сличне ситуације неостваривања неког важног циља. Знак три тачке представља завршетак ретроспекције, а закључак приче гласи: „Све до овог часа, кад је то мало, што јој је увек недостајало, први пут било сасвим довољно”. Управо је и нама ова реченица-поента довољна (а значи толико много) и иза ње би сваки наставак био сувишан...

Граничне ситуације у људском бићу, они преломни моменти између живота и смрти или доношење животни важних одлука чести су мотиви ове прозе. У таквим причама има снажно оцртане психологије, у неким уз психологију има и фантастике, зачудности, али и онострани дубине. „Суочавање”, „Дан је могао да почне”, „Сан”, „Сенка”, „Преображај(и)”, „Дубине”, „Указање” – спадају у прозне творевине које нас не могу оставити равнодушним, а и покрећу у нама сопствене запитаности и сећања...

И отуђеност савременог човека, уз тему друштвених мрежа, нашла је место у Жељкиној књизи. „Лавиринт”, „Само ветар”, „Мрежа”, „Стварност привида” – припадају овој тематској грани, а њихова актуелност, блага иронија, негде и сета, показују како то живи данашња већина. Као што у својим песмама уме да дочара сету, Жељка то уме и у прози. „Закаснили

позив”, „Васкршња честитка” и „Једини свет” – приче су које исијавају сетом, док завршна прича „Лавиринт” готово зауставља дах, као што њени јунаци, муж и жена, заустављају ноћно дисање у отуђености које је узело маха толико да преостају само ћутање и мрак. Плене описи у овој књизи, без обзира јесу ли кратки и језгровити као у већини прича, са неком снажном метафором која се утисне у свест, или су разуђенији, као у причама „Снага”, „Истина и привид” и „Потрага за смислом”. Ове три садрже реченице окупане у капи чисте лирике – попут Андрићеве лирске прозе или пасажа Боре Станковића.

На основу свега написаног закључићемо да је књига *Дан је мојао да њочне* означила успешан улазак Жељке Аврић у свет прозе. Верујемо да ће сваки читалац пронаћи оне приче које отварају и неке одаје његове душе, а критичари који се баве савременом српском прозом свакако ће приметити вредности које носе ови прозни медаљони.

Маја БЕЛЕГИШАНИН ИВАНОВИЋ